GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: מועד מיוחד תש"ף, 2020
מספר השאלון: 34281
קובץ: תשובות סופיות

אזרחות

שאלון 34281

הוראות לנבחן

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות למענה על השאלות.

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון – (2×7) – 14 נקודות

פרק שני – (2×10) + (1×14) – 34 נקודות

פרק שלישי – (2×13) – 26 נקודות

פרק רביעי – (2×13) – 26 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון (14 נקודות)

שאלה 1

א. עקרון שלטון החוק. הצגה: חובת הציות לחוק חלה על כולם – האזרחים ורשויות השלטון כפופים לחוק ושווים בפני החוק (לאדם מותר הכול כל עוד החוק לא אוסר, לרשות מותר רק מה שהוסמכה); החוק נחקק בהליך דמוקרטי, הולם את ערכי המדינה, מפורסם ומנוסח בבירור, מגדיר מותר ואסור ומאזן בין טובת הכלל והפרט. ציטוט: "בכניסה לכל שמורה מוצבים שלטים שבהם נהלים וכללים שמטרתם למנוע פגיעה בחי, בצומח ובנוף, וכל המבקרים והמטיילים נדרשים לפעול על פיהם." קישור: הכללים חלים על כל המבקרים בלי יוצא מן הכלל, מפורסמים בשלטים ומגדירים את האסור.

ב. הזכות לפרטיות. הצגה: זכותו של כל אדם לחיות בלי שיחשפו את חייו, יתערבו בהם או יחדרו לחייו, לחפציו או לגופו – ללא רשותו וללא הסכמתו (חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו). ציטוט: "...מצלמות אלה יצלמו לא רק אירועים של פגיעה בטבע אלא גם את הפקחים עצמם בכל זמן שהותם במכונית, והם אינם מעוניינים בכך." קישור: צילום מתמשך של הפקחים ברכב בלי הסכמתם = חשיפה וחדירה לחייהם.

שאלה 2

א. קביעת מדיניות ויישומה (ביצועה). הצגה: הממשלה מקבלת החלטות ומתווה קווי פעולה, ומוציאה אותן לפועל באמצעות משרדי הממשלה, בתחומים שונים בענייני פנים וחוץ (חינוך, בריאות, רווחה ועוד). ציטוט: "בשל החמרת התחלואה, פרסם משרד הבריאות הנחיות שונות ובהן איסור על התכנסות של יותר ממאה אנשים במקום אחד וכן החובה לעטות מסכות במרחב הציבורי." קישור: משרד ממשלתי החליט כיצד להתמודד עם המגפה בתחום הבריאות והוציא את ההחלטה לפועל.

ב. מנגנון פיקוח וביקורת פורמלי (מוסדי) – בג"ץ. הצגה: ביקורת של גופים ומוסדות שלטוניים (מבקר המדינה, נציב תלונות הציבור, מערכת המשפט, הכנסת); שהוסמכו לכך בחוק; פועלים באמצעות דוחות, הנחיות, פסקי דין ומסמכים רשמיים; לשם הגבלת השלטון ופיקוח על חוקיות פעולותיו; בג"ץ דן בעתירות נגד רשויות השלטון ומוסמך לתת להן צווים. ציטוט: "בעלי האולמות ועובדיהם הגישו עתירה לבג"ץ בדרישה שהממשלה תדאג לפצות אותם על הנזק הכלכלי שנגרם להם בעקבות ההנחיות של משרד הבריאות." קישור: פנייה למוסד מוסמך של הרשות השופטת כדי שיבקר את פעולת הממשלה.

פרק שני (34 נקודות) – שאלות 3–7

שאלה 3

ביטוי דמוקרטי, אחד מתוך: המדינה "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין"; "תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות"; מוסדות השלטון ייקבעו בידי אספה מכוננת נבחרת ועל פי חוקה; מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום; קריאה לבני העם הערבי לשותפות על יסוד אזרחות מלאה ושווה ונציגות מתאימה בכל מוסדותיה. ביטוי יהודי, אחד מתוך: הכרזה על הקמת "מדינה יהודית בארץ־ישראל"; המדינה "תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות"; הקשר ההיסטורי של העם היהודי לארץ ישראל (בה קם העם, בה עוצבה דמותו); זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו; פנייה לעם היהודי בתפוצות.

שאלה 4

תהליכים כלל־עולמיים בין מדינות, חברות ויחידים; כוללים יכולת תנועה (מעבר, ניעות) הולכת וגדלה של סחורות, שירותים, מידע ובני אדם; התנועה מתבצעת במהירות, בתדירות גבוהה ובקלות יחסית, בהיקף הולך וגדל; העולם נתפס כ"כפר גלובלי", והדבר משפיע על תחומי חיים רבים: חברה, כלכלה, משפט, יחסים בין מדינות ולאומיות.

שאלה 5

החוק מגדיר את שעות העבודה וימי העבודה והמנוחה במשק (מנוחה שבועית של 36 שעות רצופות לפחות); ליהודים השבת היא יום המנוחה, ולמי שאינם יהודים – שישי, שבת או ראשון, לפי המקובל עליהם; אסור להעסיק עובד ביום המנוחה השבועי שלו (אלא בהיתר) – ולכן רוב חיי המסחר והתעשייה מושבתים בשבת; ביטוי לאופייה היהודי של המדינה.

שאלה 6

אחד מאלה: עבריינות שלטונית אישית – הפרת החוק בידי נושאי משרות ציבוריות (נבחרי ציבור או עובדי ציבור) במסגרת תפקידם, תוך ניצול לרעה של כוחם, מעמדם וסמכויותיהם, כדי להשיג טובת הנאה אישית לעצמם או למקורביהם (שוחד, מעילה, מינויים פסולים). או: עבריינות אידאולוגית פוליטית – הפרת חוק ממניעים אידאולוגיים־פוליטיים (לא לשם רווח אישי), כדי לשנות חוק, מדיניות או את הסדר הקיים; לעיתים תוך אלימות פוליטית; מערערת את הלגיטימיות של שלטון החוק.

שאלה 7

שניים מאלה: במה עוסק – אזרחי: סכסוכים בין אדם לחברו / בין אנשים, תאגידים וגופים; פלילי: עבירות על החוק – מעשים שהמדינה קבעה בחוק שהם אסורים, משום שהם פוגעים בציבור, בסדר הציבורי ובערכי החברה. מי התובע – אזרחי: אדם, תאגיד או גוף (גם המדינה) נגד נתבע; פלילי: המדינה (התביעה) נגד נאשם בכתב אישום. התוצאה – אזרחי: אין ענישה אלא חיוב כספי, קיום חוזה, תשלום פיצוי או חיוב לנקוט פעולה מסוימת; פלילי: עונש (מאסר, קנס). (רמת ההוכחה: פלילי – מעבר לספק סביר; אזרחי – מאזן הסתברויות.)

פרק שני (34 נקודות) – שאלות 8–12

שאלה 8

- המצב: השבת היא יום המנוחה הרשמי במדינה (הסדר הסטטוס קוו; חוק שעות עבודה ומנוחה; חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי). המחלוקת: עד כמה השבת צריכה לבוא לידי ביטוי במרחב הציבורי – תחבורה ציבורית, פתיחת בתי עסק, מרכולים, מקומות בילוי ותרבות, עבודות תשתית. צד אחד (בעיקר הציבור הדתי והמסורתי): השבת היא ערך יסוד של העם היהודי ומרכיב מרכזי באופייה היהודי של המדינה, ולכן המרחב הציבורי צריך לשמור על צביון השבת (מסחר ותחבורה ציבורית מצומצמים); השבת גם מבטיחה יום מנוחה לעובדים. צד שני (בעיקר הציבור החילוני): הגבלות על המרחב הציבורי בשבת הן כפייה דתית ופוגעות בחירות (חופש מדת) של מי שאינם שומרי מצוות; מי שאין לו רכב אינו יכול לנוע בשבת – פגיעה בשוויון; לכן הם תומכים בתחבורה ציבורית ובפתיחת מקומות תרבות ופנאי בשבת.
- הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה; על כללי משחק בסיסיים / על אופייה הבסיסי של החברה או המדינה; מחזקת את היציבות ומאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי דעות.
- אם הקבוצות השונות יסכימו על כללי משחק בסיסיים – הכרעה בדרכים דמוקרטיות, דו־שיח ופשרה – ועל אופייה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית, הן יוכלו להגיע להסדר מוסכם בעניין השבת במרחב הציבורי (כמו הסדר הסטטוס קוו עצמו, או הסדרים מקומיים מוסכמים), גם אם חילוקי הדעות יימשכו; כך תישמר היציבות ויתאפשר קיום בצוותא.

שאלה 9

- זכותו של כל אדם להביע ולהפיץ בפומבי את דעותיו, אמונותיו, רגשותיו וכל העדפה שירצה, בכל דרך שיבחר (דיבור, כתב, אמצעי תקשורת, אמנות, הפגנות, לבוש ועוד); נגזרת מן הזכות לחירות; חיונית לדיון ציבורי חופשי.
- צו שמוציא בית משפט ואוסר לפרסם ברבים מידע מסוים הקשור לחקירה או להליך משפטי (פרטי דיון בדלתיים סגורות, שם חשוד לפני כתב אישום, פרטים מזהים של קטין או נפגע עבירה); חל על כל הציבור ועל התקשורת; מטרתו למנוע פגיעה בחקירה ולהגן על שמו הטוב, פרטיותו או ביטחונו של אדם ועל אינטרסים ציבוריים.
- חופש הביטוי כולל זכות להפיץ בפומבי מידע ודעות, גם באמצעי התקשורת; הצו אוסר על הציבור ועל כלי התקשורת לפרסם מידע מסוים, ולכן מגביל את היכולת להפיץ אותו ולהביע עליו ביקורת – פגיעה במימוש חופש הביטוי (לצורך איזון עם אינטרסים אחרים).

שאלה 10

- האזרחים בוחרים את הפרלמנט; הממשלה (הרשות המבצעת) צומחת מתוך הפרלמנט ומכהנת רק כל עוד יש לה את אמונו; אין הפרדה מוחלטת בין הרשות המחוקקת למבצעת (חברי פרלמנט יכולים לכהן כשרים); הפרלמנט יכול להפיל את הממשלה בהצבעת אי אמון; ראש המדינה (בישראל – הנשיא, תפקיד ייצוגי בעיקרו) אינו ראש הממשלה.

- פיצול הכוח השלטוני לשלוש רשויות (מחוקקת, מבצעת, שופטת); המטרה – הגבלת השלטון, מניעת ריכוז כוח בידי גורם אחד והגנה על זכויות האדם; לכל רשות סמכויות ייחודיות שאינן מוחלטות – עירוב סמכויות ויחסי איזון, ריסון, פיקוח ובקרה ("איזונים ובלמים").

- גם בממשל הפרלמנטרי הכוח מפוצל לשלוש רשויות (פרלמנט, ממשלה, בתי משפט עצמאיים); בין הפרלמנט לממשלה יש עירוב סמכויות (הממשלה צומחת מן הפרלמנט, שרים חברי פרלמנט), אך מתקיימים איזונים ובלמים: הממשלה תלויה באמון הפרלמנט, הפרלמנט מפקח עליה (שאילתות, ועדות, תקציב, אי אמון), ובתי המשפט מבקרים את שתיהן – כך הכוח אינו מרוכז בידי רשות אחת.

שאלה 11

- ועדה הממונה על ידי שר הפנים, מאנשי מקצוע שלא נבחרו בבחירות; מתמנה במקום הגופים הנבחרים כשהרשות המקומית אינה מתפקדת כנדרש (כשלים בניהול, אין לראש הרשות רוב במועצה, גירעונות כספיים גדולים, תקציב לא אושר במועד הקבוע בחוק, תוכנית הבראה נכשלה, מות ראש הרשות).

- כלל האזרחים הם הריבון / מקור הסמכות של השלטון; האזרחים בוחרים שלטון של נציגים (שלטון נבחר, לזמן קצוב המוגדר בחוק) כדי שיפעל בשמם ולמענם.

- לפי שלטון העם, התושבים בוחרים נציגים (ראש רשות ומועצה) שיפעלו בשמם ולמענם; הוועדה הקרואה מורכבת מאנשי מקצוע שמינה שר הפנים ולא נבחרו על ידי התושבים, והיא מחליפה את הנציגים הנבחרים – ולכן התושבים אינם מנוהלים בידי נציגים שבחרו, ואינם יכולים להחליף אותם בבחירות.

שאלה 12

- ועדה של הכנסת (ועדה מיוחדת שהכנסת בוחרת, או ועדה קבועה שהוטל עליה התפקיד) שחבריה חברי כנסת מסיעות שונות – מן הקואליציה ומן האופוזיציה; נועדה לחקור נושא בעל חשיבות ציבורית, ובכך לפקח על הרשות המבצעת (מנגנון פיקוח פורמלי של הכנסת); יכולה להזמין לפניה בעלי תפקידים ולבקש מידע ומסמכים; מסקנותיה הן המלצות ואינן מחייבות.

- הכרה בערך של ריבוי (מגוון דעות ועמדות של אנשים וקבוצות); עידוד ותמיכה בקיום ובביטוי של מגוון הדעות; מתן אפשרות לכל קבוצה ולכל דעה להתארגן ולפעול למען האינטרסים שלה.

- חברי הוועדה הם חברי כנסת מסיעות שונות, מן הקואליציה ומן האופוזיציה, המייצגים עמדות וקבוצות שונות בחברה; כך בחקירה ובמסקנות באות לידי ביטוי דעות מגוונות, וכל סיעה יכולה לפעול בוועדה לקידום העמדות והאינטרסים של ציבור בוחריה.

פרק שלישי (26 נקודות)

שאלה 13

הצגה: לאומיות – שאיפה משותפת לבני לאום לשלטון עצמי במדינה ריבונית (או לניהול עצמי בתוך מדינה); באתנית־תרבותית בני הלאום מתלכדים סביב יסודות אתניים־תרבותיים משותפים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, לפעמים דת); אין בהכרח חפיפה בין לאום לאזרחות, והלאום קודם למדינה. ציטוט: "מדינת ישראל היא אבן שואבת למיליוני יהודים מכל העולם, שהחליטו לעלות לישראל כדי לחיות בה ולהחיות את שפתם העתיקה." / "בכך הפכו אותה למרכז היהודי הגדול ביותר בתבל, המהווה מרחב טריטוריאלי שבו הם מממשים את זכותם להיות עַם עצמאי האחראי לגורלו." קישור: שפה עתיקה משותפת = יסוד אתני־תרבותי; יהודים מכל העולם, שהשתייכו לעם לפני שהיו אזרחי המדינה = הלאום קודם למדינה; "עַם עצמאי האחראי לגורלו" = שלטון עצמי.

שאלה 14

הצגה: השלטון מחזיק באמצעים (כלכליים, אנושיים, מקורות מידע, מנגנוני אכיפה) המעניקים לו עוצמה רבה; קיימת סכנה שינצל לרעה את כוחו – יפגע בזכויות האדם והאזרח או בזכויות קבוצה; לכן הפרדת רשויות ואמצעים מוסדיים / פורמליים ולא מוסדיים / בלתי פורמליים נועדו למנוע את עריצות השלטון. טענת הכותב: מימוש העיקרון בישראל חלש ונתון בסכנה – אין חוקה, ולכן רוב רגיל בכנסת עלול לפגוע בסמכויות הרשויות האחרות ובראשן בית המשפט; ביטול סמכותו של בית המשפט העליון לפסול חוקים יאפשר לרוב קואליציוני לחוקק כאוות נפשו ולפגוע בזכויות ובכללי היסוד של הדמוקרטיה. ציטוט: "מכיוון שהמשטר במדינת ישראל אינו מעוגן בכללים חוקתיים, רוב רגיל בכנסת עלול לפגוע בסמכויות של רשויות השלטון האחרות ובראשן בית המשפט." / "משמעות הדבר היא שרוב קואליציוני – מימין או משמאל – יוכל לחוקק חוקים כאוות נפשו ולפגוע אפילו בכללי היסוד של הדמוקרטיה." / "אחת התוצאות של חוסר ההסכמה בין הקבוצות בחברה היא שלמדינת ישראל אין חוקה, והיעדר חוקה עלול להיות מסוכן לזכויות האדם בכלל ולזכויות המיעוטים בפרט."

שאלה 15

הצגה: נכונות לקבל את זכותו של האחר להחזיק בדעות, באמונות ובאורח חיים שונים משלנו ולפעול לפיהם, גם כשהם מנוגדים לדעותינו, אינם נעימים לנו ואף מכעיסים אותנו; הסובלנות היא איפוק – הימנעות מפגיעה באחר ובזכותו להביע את דעתו; אין פירושה ויתור על עמדותינו – אפשר להתווכח ולנסות לשכנע; יש לה גבולות (אין לסבול אלימות והסתה). ציטוט: "אומנם מחלוקת זו ואחרות, המתנהלות לעיתים בכוחניות וללא ריסון, יוצרות קיטוב בחברה, אך למרות זאת, אני חושב שלא צריך לחתור להכרעה בין הצדדים אלא ללמוד לחיות יחדיו ולנהל שיח המאפשר לכל אחד להביע את דעתו ללא חשש." / "עלינו להתוות מדיניות ולהחליט החלטות מתוך הבנה שיש בחברה בעלי השקפות מגוונות שצריכים להמשיך לחיות זה בצד זה בכבוד הדדי." קישור: למרות מחלוקות עמוקות, הכותב קורא לאיפוק ולשיח שבו כל אחד יכול להביע את דעתו בלי חשש – נכונות לקבל את זכות האחר לדעה מנוגדת; לחיות זה בצד זה בכבוד הדדי.

פרק רביעי (26 נקודות) – שאלות 16–18

שאלה 16

- בחירות מחזוריות (תקופתיות). הצגה: בחירות שחוזרות ונערכות בפרקי זמן קבועים בחוק; השלטון נבחר לזמן קצוב, והאזרחים שבים ובוחרים – יכולים לחדש את אמונם בנציגים או להחליפם. ציטוט: "בשנה מסוימת הודיע הנשיא כי הבחירות יידחו למועד בלתי ידוע." קישור: הבחירות, שנערכו פעם בחמש שנים, נדחות בלי מועד – השלטון ממשיך לכהן מעבר לזמן הקצוב.

שאלה 17

- חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. הצגה: נועד להגן על כבוד האדם וחירותו ולעגן את ערכי המדינה כיהודית ודמוקרטית; מגן על החיים, הגוף והכבוד, הקניין, החירות, החופש לצאת מישראל וזכות האזרח להיכנס אליה, הפרטיות; פסקת ההגבלה (חוק ההולם את ערכי המדינה, תכלית ראויה, מידה שאינה עולה על הנדרש); כל רשות חייבת לכבד את הזכויות. ציטוט: "בגלל סגירת המעבר הזה נִמנעה מאזרחים ישראלים האפשרות לצאת מישראל לסיני במשך יותר משלושה חודשים." קישור: פגיעה בזכות "כל אדם חופשי לצאת מישראל".

שאלה 18

- פיקוח וביקורת על הממשלה (הרשות המבצעת). הצגה: מנגנון פיקוח פורמלי – הכנסת מפקחת על מדיניות הממשלה ופעולותיה ומבקרת אותן; אמצעים: אופוזיציה, ועדות, אישור התקציב, הצעת אי־אמון, שאילתות, הצעות לסדר היום. ציטוט: "בעקבות הממצאים האלה, דרשה הכנֶסת משר החקלאות, הממונה על הנושא, להשתתף בוועדת הבריאות של הכנסת כדי להסביר את הממצאים החמורים ולהציג תוכנית לצמצום השימוש בחומרי הדברה בחקלאות בישראל." קישור: ועדת הכנסת מחייבת שר לתת דין וחשבון על פעולות משרדו – כלי פיקוח.

פרק רביעי (26 נקודות) – שאלות 19–20

שאלה 19

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך/ת בהצעת השר להוציא צו מניעה האוסר על לוחמי האש לנקוט עיצומים או לשבות בשעת משבר."

ב. מושגים מקובלים בעד ההצעה: הזכות לחיים ולביטחון (חובת המדינה להגן על חיי התושבים); הזכות לקניין. דוגמה: הזכות לחיים ולביטחון – הצגה וקישור: עיצומים ושביתה של הכוח העיקרי לחילוץ בשעת שיטפונות מסכנים חיים.

ג. מושגים מקובלים נגד ההצעה: מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמלי (שביתות ועיצומים כאמצעי לחץ על קובעי המדיניות); חופש הביטוי והמחאה; עקרון הגבלת השלטון; חופש ההתאגדות. דוגמה: מנגנון פיקוח בלתי פורמלי – הצגה וקישור. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

שאלה 20

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני מתנגד/ת להחלטת הממשלה שעסקים ועובדים בפריפריה יזכו להקלות של ממש בגובה המיסים ביחס לשאר אזרחי המדינה."

ב. מושגים מקובלים נגד ההחלטה: הזכות לשוויון (יחס שונה בנטל המס לאזרחים בעלי הכנסה זהה רק בגלל מקום מגוריהם); הגישה הליברלית (צמצום מעורבות המדינה בכלכלה). דוגמה: הזכות לשוויון – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים בעד ההחלטה: הגישה הסוציאל־דמוקרטית (מעורבות המדינה לצמצום פערים); העדפה מתקנת; הבחנה. דוגמה: הגישה הסוציאל־דמוקרטית – הצגה וקישור. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

כל הבגרויות באזרחות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/civics